

CODÁU ANNAMÁRIA

TEJÜVEGES ABLAKON KERESZTÜL

Láng Orsolya: *Tejszobor*

■ Elég komoly kihívás valamilyen módon körülhatárolni azt a prózát, amely olyan precízen és mégis *tejszerűségű ködben* alakítja anyagát, mint a *Tejszobor*. Láng Orsolya első, máris nagy elismerésnek örvendő kötete (elnyerte az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány debütdíját, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának debütdíját, valamint Margó-díjra jelölték) mind nyelvében, mind szövegszervezési technikájában túl van a hétköznapi megoldásokon, akárcsak annak a párnak a viselkedésmintázatai, amelynek állapotrajzát a szerelem csiráitól egészen a szakítás utáni újraértelmezésekig kísérhetjük végig.

Itt azonban nem pusztán egy párkapcsolat története bontakozik ki az olvasó számára, hanem egy olyan folyamat, amelynek során az egyes szám első személyű elbeszélő a másik, a megszólított, a „te” viszonylatában/által ismeri meg önmagát („Mindketten a másik másikat választottuk magunkul”), a kapcsolatban való létezés pedig a rejtőzködésben való megmutatkozás, illetve a megmutatkozásban való rejtőzködés (vö. a Hussertől, illetve Heideggertől származó mottókkal) olykor nagy téttel is bíró játékát jelenti. A nagyon árnyalt önreflexiókon túl ez a kölcsönösség az egészen apró gesztusokban is megnyilvánul, például az öltözködésben, amikor egymás ruhadarabjait veszik fel, s már-már az egymással való behelyettesíthetőség fokozódik „hasonlóságunk egyidejűsége”, amikor egyikük a másik helyett áll modellt egy festő számára. Az ilyen mozzanatok kollázsszerűen rendeződnek el, s általában nem is a cselekvésértékük miatt jelentősek, hanem egy adott állapot, hangulat vagy viszony tér- és időbeli lenyomataiként működnek. E kollázs tizennégy egységéből az első, *Tejfogak* című fejezetet sokan valamelyest kilógónak érzékelhetik, de talán éppen ezért van erős létjogosultsága, hiszen egyfajta „bemutatkozásként” egyrészt a kötet cím értelmezéséhez nyújt lehetséges támpontot (például a kötetet tekinthetjük úgy mint a belső világnak tejként való kiön-

tését az időben szobrokká váló emlékek formájába), másrészt pedig úgy adja meg az elbeszélő jellemének néhány paraméterét, hogy visszanyúl egészen addig a dimenzióig – a gyermekkorig –, amely ennek a kapcsolatnak a fényében a legkevésbé értelmezhetővé át visszamenőleg, ahol tehát nincs az egyetlen másik, hanem az ember saját magára való öneszmélésének pillanatai (természetesen ezek is a másokkal való viszonyba lépés révén) a meghatározóak.

„Kiöntöm a szívem” – olvassuk szintén ebben az első részben, s valóban egyfajta vallomásnak leszünk tanúi, egy olyan megszólalásmódnak, amely minél pontosabban akarja megragadni az önfeledtséget, az elfogódottságot és a szorongást; elegánsan s első olvasásra úgy tűnik, szinte észrevétlenül kibújva a közhelyek kényszere alól, erős képi sűrítésekkel („Mosolyáncaim zárójelein kívül esem”), a testi érzékelés és a képzelet elemeire való ránagyítással („Elcsatolódtam, közös vérkörünként kering egy szűnyog szobáink között”), a gyöngédségnek valamilyen organikus gesztusokban való kifejezésével („Gyökeret ereszték anyám kézfejebe”). Sok kedves jelenet bontakozik ki ebben az egymásraultaltságban, s az érzelmi reflexiók folyamatát könnyed játékosággal szakítják meg a *recitativo*-részek.

„(recitativo) Két ember között barátság születik, ha már nem tudják nyomon követni, ki kinek tartozik és mivel. Valahányszor Madár árnyéka a vízre vetült, Hal úgy érezte, ha megpróbálná, repülni tudna.” Láng Orsolya ehhez hasonló rövid bejátszásokkal teremt meg a bensőséges és otthonosság érzetét. De ugyanilyen tömören és tudatosan fogalmazza meg a lassan függőséggé váló ragaszkodást, a nyugtalanságot, az indulatok elhatalmasodását, illetve az elidegenedés lassú, de visszafordíthatatlan folyamatát („Az egymás távolságában kirobant hidegháború a közelséggel két párhuzamos vívódással alakul át”). Ezért is mondható el erről a kötetről, hogy nem egy cselekménysor előadása a tét-

je, hisz nem azonosíthatók az egyes jelene-
tek körülményei, ok-okozatiságuk homály-
ban marad – s ebben az álomszerű jelenetek
is közrejátszanak. Mintha azt példázná ez a
próza, hogy mennyi módja van érzelmeink
kifejezésének, ha hagyjuk az érzékeinket, a
képzeletünket, a nyelvünket kibontakozni, s
nem a tudatunkba rögzült kifejezésekre
apellálunk: „Csak amiatt nem merültem el
kenyérdarabként ebben a tejsűrűségű köd-
ben, mert agyam minden végtagomba eljut-
tatta figyelmeztető hullámain, amelyek egy
másik ember létezéséről verődtek vissza.”
Hihetetlenül érzékenyen sikerül az árnyala-
tokat megragadnia, ezért is maradnak
jelentésteliek kontextusukból kiragadva is
ezek a szinte minden oldalra jutó, igen jól
idézhető mondatok. A történetyszerűség hát-
térbe szorulásához járul hozzá az a sajátos,
megélés és emlékezés közötti lebegtetés is,
amely a jelen és múlt idejű igék váltakozó
használatából ered. Szinte észrevétlenül
igazolódik vissza újra meg újra az, ahogyan
a címet is a konkrétum és homályosság, a
tárgyakba szorult emlékek és a megélt, illet-
ve elmúlt pillanatok illékonyágának kettős-
ségében (is) értelmezhetjük, miközben a tej
és a szobor társítása egy pillanatig sem ve-
szít egyediségének erejéből.

Kontúr és sűrűség viszonya más szin-
teken is megmutatkozik. Például a két „fősze-
replő” (az „én” meg a „te”) személyisége sem
élesen körvonalazott, s bár nagyon sok apró
rezdülésrészt derül ki róluk, mindez nem

állítja össze őket koherens, kész jellemekké
– éppen ebben lesz hiteles ez a próza: válto-
zásukban, egymással való folytonos interak-
ciójukban (az egymástól való távollét is egy-
fajta interakció) mutatja meg a két félt. A
„tejszerű” szöveggel szemben feszültséget
kelt a szerző által készített metszetek élessé-
ge, a fekete-fehér kontrasztja, a vonalak há-
tározottsága, amelyek révén nem pusztá il-
lusztrációkként, hanem a szöveggel vi-
szonyba lépő elemekként tarthatjuk számon
ezeket. Tulajdonképpen több művészi forma
kifejezőképességének, technikáinak „tanul-
ságait” sűríti magába ez a vékony kötet, fel-
lazítva a műfajiság határait (azaz ellenállva
a szoborra keményedésnek): a próza
képisége miatt líraibb jellegű, a többletjelen-
tés kialakulásához hozzájárulnak a fejeze-
tekhez illesztett képzőművészeti elemek, a
zenét képviselik a recitativók, illetve a sze-
replők maguk is játszanak hangszeren, sőt
egy-két filmutalás vagy fényképészetre utá-
ló terminus is felbukkan, miközben az egyes
jelenetek filmkockaszerű egymás mellé il-
lesztése teszi lendületessé és magával raga-
dóvá a szöveget.

Mindez rendkívül könnyedén és termé-
szetesen történik, még akkor is, ha legtöbbször
a szorongás és a nyugtalanság tematizálódik.
Egy „arkádikus világ” kiépüléséről,
visszaállítási kísérleteiről, majd széteséséről
olvashatunk, amit hol madártávlatból, hol
halszemoptikával állandó vívódások, pon-
tos önelemzések kísérnek.

SZÖVEGEK SZÖVETE

Tapodi Zsuzsa: *Szövegek szövete*

■ Nehéz találni címet adni jelen ismertető-
nek, mint ami maga az alábbiakban rövi-
den bemutatandó kötet címe. Tapodi Zsuzsa
irodalomtörténész harmadik kötete¹ az utóbbi
évek publikációiból válogat: konferencia-
előadások írott változatait, tanulmányokat,
esszéket, recenziókat tartalmaz, amelyek
konferenciakötetekben, a *Korunk*, illetve
Székelyföld című folyóiratokban, az Újvidéki
Egyetem *Tanulmányok/Studije* című szak-
folyóiratában jelentek meg; néhány szöveg
jelen kötetben lát először napvilágot. A kötet
előszava így indít: „A szöveg és szöveget szó a
latin eredetiben is egy tőből származik. Ezt az
etimológiai kapcsolatot a magyarba átke-
rült formák – *textus* és *textília* – is érzékeltet-

tik. A megalkotottság, az elemek összefonódá-
sa mindkét produktum létrehozásának elen-
gedhetetlen feltétele. Ahol a szöveget felszíne
fölfeslik, láthatóvá válik az alatta húzódó ré-
teg: a *textus* mögött fölsejlik a *hypotextus*.”

A szöveget metafora több vonatkozásban
is jelentéssé válik a kötetben. Mindenek-
előtt az egyes szövegek szintjén, amelyekben
a szerző szövegeket, szerzőket találkoztat,
ugyanannak a világirodalmi motívum-
nak különböző alakváltozatait szövi egybe,
ilyen mintázatokkal találkozunk a kötet első
részében, amely a *Motívumok alakváltásai*
címet viseli. Ebben – a kötet fejezetei közül
– a legtagabb ívű részben világirodalmi témájú
egyetemi előadások írott változatait